

آسیب شناسی نفوذ فرهنگی کشور با رویکرد فراترکیب

کیومرث مولادوست^۱ | علی پڑهان^۲ | امیرمسعود امیرمظاهری^۳

۳۱

سال پانزدهم

بهار و تابستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۶/۲۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۱۰/۰۴

صص: ۳۵-۱

شاپا چاپ: ۶۳۲۸-۲۵۳۸

الکترونیکی: ۱۶۵۵-۲۷۱۷

چکیده

مبحث دفاع و امنیت حوزه‌های مختلفی از جمله سیاسی، روابط بین‌الملل، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره وابسته است. تهدیدات حوزه‌ی فرهنگی، امنیت ملی کشور را آسیب‌پذیر می‌کند. هدف از این مطالعه، آسیب‌شناسی نفوذ فرهنگی کشور است. پژوهش حاضر به روش کیفی و از منظر هدف بنیادی و از حیث ماهیت تحلیلی-توصیفی است. فرایند کار از نوع فراترکیب است. رویکرد این پژوهش آینده‌پژوهی است. تعداد ۱۷ مقاله کیفی در حوزه «نفوذ فرهنگی» مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و شاخص‌های آن در سه بخش «شکل نفوذ فرهنگی»، «روش نفوذ فرهنگی» و «راه‌های نفوذ فرهنگی» شناسایی شدند و به دنبال آن راهکارهای مقابله با نفوذ فرهنگی به‌دست آمده آمد. آینده کشور در سایه فرهنگ غنی ایرانی می‌تواند مشکلات و کمبودهای فعلی را جبران کند، اما لازمه این امر به برنامه‌ریزی و درایت مسئولین فرهنگی و سیاسی کشور وابسته است. آنچه پایداری درازمدت کشور ایران را در سایه صلح و آرامش تضمین می‌کند، فرهنگ غنی ایرانی است.

کلیدواژه‌ها

نفوذ فرهنگی، امنیت فرهنگی، قدرت نرم، فرهنگ

۱. نویسنده مسئول: کارشناس ارشد مدیریت امور فرهنگی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: k.moladoost@gmail.com

۲. استادیار جمعیت‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی و رسانه، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. دانشیار گروه علوم اجتماعی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مقدمه

امنیت دفاعی و نظامی در سابه تحصیل امنیت همه حوزه‌ها و بخش‌های یک کشور تحصیل می‌شود. برای پاسخ به نیازهای دفاعی-امنیتی یک کشور، تمرکز بر فرصت‌ها، چالش‌ها و تهدیدات، نقاط قوت و ضعف پیش روی یک کشور بسیار حیاتی و حائز اهمیت است. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) می‌فرماید:

«جنگ نظامی و مبارزه‌ی نظامی هم در برهه‌ای از زمان بوده که متوقف شده و [الآن] نیست اما سخت‌تر از آن، جنگ‌های امنیتی است، جنگ‌های اقتصادی است، جنگ‌های فرهنگی است که ما در جریانیم و در حال جنگیم؛ این را هیچ‌کس نمی‌تواند انکار کند^۱». ازاین‌رو، تهدیدات، گاهی نظامی و گاهی چهره‌ای غیرنظامی دارند؛ به‌عنوان مثال پس از جنگ تحمیلی، چهره‌ی تهدیدات، رنگ و ویژگی‌های آن‌ها تغییر کرد و حوزه‌های دیگری از جمله حوزه‌ی فرهنگی را در بر گرفت (جلالی فراهانی، ۱۳۹۰: ۲۳). توان نظامی یک کشور به عوامل مختلف وابسته است. عملکرد موفقیت‌آمیز قوای نظامی در صحنه‌ی نبرد مدیون اندیشه و تفکر انسان‌ها است؛ بنابراین ذهنیت فرهنگی و پشتوانه ایمانی آن‌ها بر مبنای ارزش‌های فرهنگی به وطن و میهن نقش مهمی در عملکرد افراد شرکت‌کننده در نبرد دارد.

سیاست‌گذاری در حوزه دفاع، از حوزه‌های مهم، بااهمیت، تخصصی و پیچیده سیاست‌گذاری است و معمولاً شامل افراد و سازمان‌های محدودی می‌شود و داده‌های لازم برای تصمیم‌گیری، عموماً جزو داده‌های طبقه‌بندی به شمار می‌آید و کمتر از دیگر حوزه‌های مطالعاتی سیاست‌گذاری مورد توجه قرار گرفته است (غرایاق‌زندی، ۱۳۹۰: ۵)؛ از سوی دیگر، مبحث دفاع و امنیت علاوه بر پیچیدگی، به حوزه‌های مختلفی از جمله سیاسی، روابط بین‌الملل، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و غیره وابسته است؛ بنابراین، سیاست‌گذاری در حوزه دفاع نیز به این حوزه‌های اشاره‌شده وابستگی شدید دارد. بدون توجه به همه‌ی حوزه‌ها، دفاع همه‌جانبه شکل نمی‌گیرد. در سیاست‌های دفاعی لازم است، حوزه‌های تهدید هر بخش شناخته شوند و داده‌های لازم در هر حوزه جمع‌آوری و توانمندی‌های بخش‌های مختلف شناسایی شوند. عدم شناسایی تهدیدات، بی‌توجهی و عدم

۱ - بیانات مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۳۹۶/۱۲/۲۴ در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری

مراقبت از حوزه‌های سیاسی، روابط بین‌المللی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امکان شکل‌بندی سامانه‌ی دفاعی قابل‌اتکا وجود ندارد.

ارتباطات در جهان کنونی جزء جدایی‌ناپذیر از سبک زندگی انسان‌ها است. ارتباطات فرهنگی میان ملت‌ها و دولت‌ها یکی از ابزارهای مهم و اساسی در اقتدار و تعیین معیارهای توازن قدرت است. عامل فرهنگ به‌عنوان یکی از عوامل غیرفیزیکی در تعیین جایگاه یک ملت در میان ملل دیگر بسیار مهم و تأثیرگذار است.

دولت‌ها با پشتوانه انباشته‌های فرهنگی خود همواره مسیری برای قدرت‌نمایی و تثبیت اقتدار و درنهایت قبولاندن افکار و ایده‌های خود بر سایر ملل بهره می‌گیرند. ایران نیز با داشتن قدرت فرهنگی و پیشینه‌ی تاریخی قدرتمند در عرصه فرهنگ؛ توانایی به‌کارگیری قدرت نرم در حمایت از قدرت نظامی را دارد. غفلت از همه‌ی ابزارهای لازم برای مقابله با تهدیدات و مهم‌تر از آن، عدم شناخت همه جوانب تهدیدات و ابزار جنگ‌های نوین خود باعث ضعف در حوزه‌ی دفاعی یک کشور می‌شود؛ بنابراین شناخت نوع تهدیدات و همچنین اعتقاد به توانایی‌های دیپلماسی فرهنگی، ارتباطات فرهنگی، مفاهیم و ابزار فرهنگی می‌تواند در پیش‌دستی حکمرانان برای داشتن قدرت برتر در سطح بین‌المللی بسیار نقش حیاتی بازی کند. در این مطالعه منظور از روابط فرهنگی، میان کشورهایی است که تفاهم فرهنگی و پیشینه فرهنگی مشترکی دارند. این کشورها با تکیه بر عناصر فرهنگی مشترک و خاطرات و حافظه تاریخی خود، دوستی و صلح و حمایت از همدیگر را در سیاست‌های خارجی و روابط بین‌الملل خود قرار می‌دهند.

سؤال‌های تحقیق

سؤال اصلی: ابعاد نفوذ فرهنگی شامل شکل، روش و راه‌های نفوذ کدام‌اند؟

سؤال‌های فرعی

- ۱- راه کارهای مقابله با نفوذ فرهنگی کشور کدام‌اند؟
- ۲- مدلی برای نفوذ بیشتر فرهنگ ایرانی در کشورهای دارای اشتراکات فرهنگی کدام است؟

مبانی نظری و ادبیات تحقیق

مفاهیم و اصطلاحات

نفوذ

در دانش سیاسی، قدرت نه به‌مثابه ویژگی ذاتی و درونی بازیگران سیاسی، بلکه به‌مثابه «رابطه میان آن‌ها» بررسی می‌شود؛ بنابراین، مسئله اصلی در بحث قدرت، احتمال تأثیرگذاری و تعیین رفتار است. از این منظر، قدرت با مفاهیمی چون نفوذ ارتباط پیدا می‌کند (اسفندیار و بلباسی، ۱۳۹۸: ۱۰۸). قدرت دارای دو وجه نفوذ و زور است؛ وجه نفوذ بیشتر جنبه ذهنی دارد و کشورها و دولت‌ها سعی می‌کنند با اعمال نفوذ بر دیگران، قدرت خود را به‌کارگیرند و اراده خود را تحقق بخشند. وجه نفوذ، همان مؤلفه‌ای است که از آن به قدرت نرم یاد می‌شود (طالعی حور و بهرامی، ۱۳۹۶: ۷۴). بوزان (۱۳۹۷) امنیت اجتماعی را قابلیت حفظ الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی با شرایط قابل قبولی از تحول می‌داند (کلانتری و خزلی، ۱۳۹۹: ۵۹). نفوذ در مسائل فکری و فرهنگی، حائز اهمیت است. اگر نفوذ موجب وارد شدن آسیب به کشور شود، نفوذ فکری و فرهنگی نیز آسیب‌زا خواهد بود. تلاش یک قدرت خارجی برای تضعیف و تغییر ارزش‌های حیاتی یک جامعه که برای بقای یک نظام سیاسی ضروری هستند، نفوذ گفته می‌شود (روحی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۴۵). نفوذ پدیده‌ای پنهان و پیچیده است که باظرافت و دقت خاصی طراحی می‌شود که شناسایی و مقابله با آن نیز دقت و ظرافت می‌طلبد. مقوله نفوذ امری تدریجی و غیرمستقیم بوده و معمولاً حساسیت‌برانگیز نیست و در پوشش‌های مختلفی صورت می‌گیرد؛ همچنین اسامی مختلف و گهگاه خیرخواهانه‌ای نیز دارد (جواهردهی، ۱۳۹۴: ۷). نفوذ می‌تواند بر ارتباطات افراد جامعه، روحیات، ذهنیات، سبک زندگی، اخلاق و... تأثیر بگذارد (کرمی، ۱۳۹۵: ۱۴) و بر همین اساس، می‌توان آن را رفتاری برای ورود در منطقه ممنوعه و حریم خصوصی جامعه دانست (قربی، ۱۳۹۶: ۹۷). نفوذ شکلی از قدرت است اما متمایز از کنترل، اجبار، زور و مداخله. نفوذ را می‌توان رابطه میان بازیگرانی دانست که به‌موجب آن یک بازیگر، بازیگران دیگر را وادار می‌کند تا به طریقی که خواست خود آن‌ها نیست، عمل کنند (حسینی‌نژاد و ملکوتیان، ۱۳۹۹: ۷۴). نفوذ و تهدیدات آن زمینه‌ساز بازنگری در سیاست‌گذاری امنیت ملی و در نتیجه ارتقای کیفیت حکمرانی را در اختیار تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیرندگان این حوزه قرار می‌دهد. به‌عبارتی دیگر، در ارتباط با رسیدن به مطلوبیت در امر حکمرانی شایسته، باید تهدیدات مسئله نفوذ را مدنظر قرار داد (اکبری و همکاران، ۱۴۰۰). نفوذ از جنس قدرت نرم بوده و ناظر به رویکردهای نرم‌افزارانه مدرن در روابط بین کشورهاست؛ ازاین‌رو، بازیگرمحور است؛ یعنی یک بازیگر خارجی که در موضوع ما مجموعه نظام سلطه و قدرت‌هایی

هستند که درصدد تحمیل نظم نظام بین الملل موجود بر سایر بازیگران به خصوص بازیگرانی که مخالف نظم موجود بین المللی هستند. پس نفوذ فکری - فرهنگی یک عمل عامدانه و طراحی شده در راستای اهداف مشخص است (روحی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۵۵).

هر دولت و ساختاری سعی می کند مبانی معرفتی و اندیشه‌ای خود که بنیان‌های تمدنی و گفتمانی خود بر آن استوار است را از طریق نفوذ فکری - فرهنگی که از وجوه قدرت نرم است را به رقیب گفتمانی خود نفوذ داده و بنیان‌های فرهنگی رقیب را به چالش کشیده و به نفع گفتمان فکری خود سمت و سو داده و آن را متحول نماید. با تغییر مبانی اندیشه‌ای و تمدنی، تغییر در سرشاخه‌ها به صورت بدیهی و ضروری اتفاق خواهد افتاد (روحی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۶۰). بستر فرهنگی نفوذ، خطرناک‌ترین و درعین حال حساس‌ترین بستر نفوذ به شمار می‌رود. درواقع فرهنگ یک کشور اگر هدف نفوذ قرار بگیرد، نفوذ در بسترها و عرصه‌های دیگر بسیار تسهیل شده و درعین حال استقلال و هویت یک کشور از بین می‌رود و به نوعی آن کشور در هویت و فرهنگ دیگر کشورها هضم و جذب می‌شود (قربی، ۱۳۹۶: ۹۹). نفوذ فرهنگی، دست کاری افکار مردم و تغییر محاسبات نخبگان و مسئولان در حوزه‌های داخلی و منطقه‌ای در عرصه‌های فکری و فرهنگی مبتنی بر جنگ نرم از طریق ابزارهای نفوذ با هدف تضعیف سازی و بسترسازی برای استحاله و فروپاشی نظام توسط نظام سلطه است (حمزه پور، ۱۳۹۶: ۲۰). آنچه در این مطالعه موردنظر است؛ به دست گرفتن ابتکار عمل متقابل است. بدین معنا که ایران، به جای اینکه منتظر نفوذ فکری- فرهنگی سایر کشورها به فرهنگ غنی ایران باشد و درعین حال که باید تدابیر مقابله‌ای و تدافعی اتخاذ شود، لیکن در گام اصلی و بلند به دنبال نفوذ فکری- فرهنگی ایران در کشورهای همسایه، کشورهای دارای مشترکات فرهنگی- تاریخی و سایر کشورهای جهان شود.

این اندیشه امنیتی دفاعی موجب دست بالا داشتن ایران در جهان پیرامونی خود می‌شود. در چنین شرایطی ایران در برابر تصادم فرهنگی با کشورهای دیگر از قدرت نرم فرهنگ غنی ایرانی بهره می‌گیرد. علاوه بر یافتن ابتکار عمل متقابل به حفظ و توسعه فرهنگی کشور پرداخته شود به طوری که ممکن است در آینده شاهد بی هویتی فرهنگی شویم غفلت از درون موجب سلطه بیرونی می‌شود و سلطه فرهنگی به سختی و حتی در مواقعی غیرقابل تغییر می‌شود.

فرهنگ

اهمیت عنصر فرهنگ و تمدن و تأثیر آن در روابط خارجی و تأمین منافع ملی کاملاً هویدا و آشکار است و توجه به همکاری با کشورهای حوزه تمدنی ایرانی نیز امری شایسته و بایسته است. عوامل فرهنگی و تمدنی، عناصر سازنده روابط دوستانه میان کشورها، عوامل مؤثر بر تداوم و پایداری روابط است (احمدی، ۱۳۹۸: ۲۴۷). فرهنگ‌ها به سهم خود و از طریق ایجاد هویت‌های قومی، ملی و سیاسی در شکل‌دهی به نظام بین‌الملل ایفای نقش می‌کنند (عطایی و واسعی زاده، ۱۳۹۲: ۲۱). چالش‌های سیاسی موجود بر سر راه این گونه روابط میان کشورهای درون یک حوزه فرهنگی دربرگیرنده عوامل گوناگونی همچون نخبگان سیاسی، نظام سیاسی، نیروهای مدافع مداخله‌گر خارجی، سیاست‌های هویتی، عوامل مذهبی و فرقه‌ای باشد (احمدی، ۱۳۹۸: ۲۴۷). به عبارت دیگر باوجود اهمیت عناصر فرهنگ و تمدن، عنصر سیاست و امر سیاسی همچنان بر عوامل اقتصادی و فرهنگی سایه می‌افکند و آن‌ها را تحت تأثیر دارد (احمدی، ۱۳۹۸: ۲۴۷). عوامل گوناگونی می‌توانند به عنوان پیش‌برنده همکاری یا سدکننده آن نقش‌آفرینی کنند. به عبارت دیگر یکسان بودن مذهب، نژاد و همانند آن‌ها به تنهایی پیشبرد همکاری میان کشورها را فراهم نمی‌کند، بلکه عوامل ملی سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دیگری می‌توانند راه این همکاری را دشوار و گاه ناممکن سازند. هرچه همسانی این کشورها در زمینه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و مذهبی بیشتر باشد، همکاری‌های آن‌ها آسان‌تر خواهد شد (احمدی، ۱۳۹۸: ۲۵۳). فرهنگ یکی از مؤلفه‌های اثرگذار بر سیاست خارجی است (عطایی و واسعی زاده، ۱۳۹۲: ۳۱).

فرهنگ نقش مهمی در گسترش همکاری و همفکری بین‌المللی و نیز زمینه‌سازی برای همگرایی ملت‌ها داشته باشد (سلیمی، ۱۳۸۵: ۷۹). پیوند میان متغیرهای فرهنگی و سیاست خارجی را می‌توان از طریق تأکید بر سه بعد فرهنگی مورد مطالعه قرار داد (عطایی و واسعی زاده، ۱۳۹۲: ۳۰): نخست شامل اعتقادات و اسطوره‌هایی می‌شود که به تجربه‌های تاریخی یک ملت و رهبرانش و نیز دیدگاه‌هایی که آن‌ها نسبت به نقش و موقعیت جاری کشور خود به عرصه جهانی دارند ارتباط پیدا می‌کند. دوم، تصاویر و برداشت‌هایی که نخبگان سیاسی و عامه مردم نسبت به سایر ملت‌ها، نواحی دنیا و سایر کنشگران سیاست خارجی مانند نهادهای بین‌المللی در ذهن خویشان دارند را در برمی‌گیرد. سومین مورد فرهنگی عادات و ایستارها به حل مشکلات به طور اعم و برخورد با اختلافات و منازعات بین‌المللی به طور اخص است (قوام، ۱۳۸۴: ۲۹۲). کشور ما و سایر کشورهای

جهان با جوامع و کشورهای که به نوعی در ارزش های فرهنگی، باورها، جغرافیای فرهنگی، ریشه ها و ساختار فرهنگی نزدیکی بیشتری دارند، تعاملاتی را در زمینه فرهنگ دارند (کاوسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۰).

قدرت فرهنگی ایران

قدرت بازدارندگی یکی از موضوعات روابط بین الملل است که در هر دو حوزه راهبردی و دیپلماسی کاربرد دارد. در حقیقت، نظریه بازدارندگی آخرین سازوکاری است که با مشخص کردن هزینه جنگ، عملاً از وقوع آن جلوگیری می کند. بازدارندگی برای پیشی جستن از اقدامات خصمانه ی دشمن صورت می گیرد (رمضانزاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۴). نظریه بازدارندگی یعنی کوشش یکی برای اعمال نفوذ در دیگری تا او را از اقدام به عملی که متضمن خسارت یا هزینه ای برای او باشد بازدارد (راوش، ۱۳۹۵).

در نظام اجتماعی، اتحاد و همبستگی ملی از مهم ترین عوامل دوام و بقای یک اجتماع به شمار می آید. هرگونه حرکت و اقدامی که اتحاد و همبستگی ملی را در جامعه مخدوش کند، خطر و تهدیدی برای موجودیت آن به حساب می آید؛ بنابراین دولت-ملت ها به عنوان واحدهای ملی، تمامی توان و امکانات خود را برای رفع خطرهایی به کار می گیرند که همبستگی ملی آن ها را تهدید می کند و می کوشند به روش های مختلف و به کارگیری ابزارهای مناسب، اتحاد و همبستگی ملی را تقویت کنند (آبخضر و متفکر، ۱۳۹۳: ۱۱۵). با وجود اینکه سال ها از آغاز سیاست گذاری فرهنگی در ایران می گذرد و به رغم شکل گیری گفتمان های آموزش محور، مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی و مهندسی فرهنگی در فرایند سیاست گذاری فرهنگی، در مقام عمل، در ایران با پراکندگی تصمیم گیری ها و تنوع مرجعیت ها روبه رو بوده که برون داد آن ها، در بسیاری از موارد، تعارض و تناقض متقابل میان اقدامات نهادها و مجموعه های فرهنگی درون نظام بوده است (رمضانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۹). شاید همین امر و توجه به بخشی نگری و اثرگذاری ایدئولوژی دینی، مذهبی و غلبه مذهب بر همه امور و حوزه ها و همچنین غلبه حوزه ی سیاست بر همه ی امور حاکمیتی، باعث اثربخشی بیشتر ترفندهای نفوذ فرهنگی بیگانه بر کشور ایران که فرهنگی چند هزارساله دارد، شده است.

یکی از عوامل توسعه‌یافتگی فرهنگی وجود امنیت اجتماعی در جامعه است. امنیت اجتماعی را شامل عدم ترس، خطر و هراس در حفظ و نگهداری ویژگی‌های مشترک گروه اجتماعی چون مذهب، زبان و سبک زندگی (پورسعید، ۱۳۸۶: ۴۵؛ نویدنیا، ۱۳۸۲: ۶۱)، آیین‌های ملی، احترام به تاریخ و اندیشه گذشتگان و غیره دانست؛ بنابراین، راهبردهای حاکمیت مبتنی بر تأمین همبستگی ملی، متضمن امنیت اجتماعی و احترام بر ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی - اجتماعی اقوام و آحاد جامعه باشد. در ایران در امور فرهنگی نوعی تمرکز ایجاد شده است و این کاملاً با خصوصیات جغرافیایی - فرهنگی ایران که جامعه چند فرهنگی است، در تضاد است (اله‌پوردی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۷). یکی از عوامل رسیدن به توسعه‌یافتگی فرهنگی و حفظ وحدت ملی، کنش ارتباطی و روابط گفتمانی میان اقوام است. وجود تعامل و ارتباط میان اقوام را می‌توان در قالب نظریه هابرماس در مورد کنش ارتباطی نیز تحلیل کرد که در آن تعامل و گفتگو، از مهم‌ترین عوامل رسیدن به درک مشترک و همزیستی مسالمت‌آمیز است. تعامل و روابط بیشتر میان اقوام موجب بالا رفتن سرمایه اجتماعی در جامعه می‌شود. منظور از سرمایه اجتماعی، روابط و تعامل در ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در شبکه تعاملی جامعه است. افزایش سرمایه اجتماعی در جامعه، موجب بالا رفتن ضریب همبستگی ملی در جامعه می‌شود. سرمایه اجتماعی در این مفهوم، به وجود اجتماعات، سازمان‌ها و تشکلهایی که اقوام مختلف در آن در کنار هم و یا روبروی هم قرار گیرند و در خصوص مسائل موردعلاقه و نیاز طرفین به گفتگو و کنش متقابل ارتباطی پردازند، مربوط است (اله‌پوردی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۸). سرمایه‌های اجتماعی فرهنگی قادرند در سطوح ملی و بین‌المللی چهره‌ای خوش‌نام و موجه از کشور خود نمایان سازند و به ثبات سیاسی، اقتصادی آن کمک کنند.

هر ملتی غالباً دارای ویژگی‌های متنوع قومیتی و ملیتی است که این تنوع در ایجاد شرایط فرهنگی و اجتماعی متفاوت، نقش مهمی را ایفا می‌کند و به شکل‌گیری جوامع محلی بر اساس ویژگی‌های خاص کمک می‌کند. هرکدام از این جوامع محلی در سطوح منطقه‌ای و یا ملی دارای یک وجوه مشترک در حوزه آداب‌ورسوم و آیینی هستند که در همگرایی ملی بسیار مؤثر و نقش‌آفرین است اما برخی دیگر از شکل آداب‌ورسوم محلی و یا منطقه‌ای متمایز از مناطق و دیگر کانون‌های محلی است که خود در ایجاد جذابیت‌ها در کشور بسیار حائز اهمیت است (شمس و

بختیاری وارسته، ۱۳۹۴: ۲۴۳). جشن‌ها و آیین‌ها در نزد هر قوم و ملتی از دیرباز وجود داشته است. ملتی را نمی‌توان یافت که در تاریخ خود جشنی یا آیینی نداشته باشد. اگرچه این جشن‌ها در پی ضرورت‌های زندگی در دوره‌های ویژه‌ای از تاریخ ایجاد شده و کارایی مشخصی داشته‌اند، اما به تدریج و با گذشت زمان از ریشه‌های اصلی خود جدا می‌شده و با توجه به نیازها و نگرش‌های جدید ادامه یافته‌اند. مردم هم که نسل به نسل این آیین‌ها و جشن‌ها را در حافظه‌ی خود حفظ کرده‌اند، پذیرای این تغییر و تحول می‌شوند؛ زیرا در این تغییرات شریک هستند و با علاقه‌مندی آن را دنبال می‌کنند (آل‌بویه، ۱۳۸۱: ۱۴).

آداب و رسوم فرهنگی به دلیل انعکاس نوعی از شناخت و باور، به عنوان روشی تعلیمی و عواملی وحدت‌بخش، سرگرم‌کننده و غلبه‌کننده بر نیروهایی که از مهار انسانی خارج است، کارساز بوده و همواره در بطن فرهنگ جریان داشته است (نولان و لنسکی، ۱۳۸۶: ۲۹۰-۲۸۶). فرهنگ هر کشور از آیین‌ها و آداب و رسومی که ریشه در زیست مشترک اعضای اجتماع آن دارند، تشکیل شده است. گاه در مواجهه با برخی آیین‌ها، به دلیل نبود شناخت از ماهیت اصلی آن، افراد دچار سردرگمی می‌شوند و دست به قضاوت و پیش‌داوری می‌زنند؛ اما نکته حائز اهمیت این است که همه آنچه از گذشتگان به ما به ارث رسیده، در زمان و مکان خود کارکرد مثبت و منفی را، همچون دو روی یک سکه، توأمان دارا هستند (نامیان و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۰۷).

پیشینه تحقیق

پژوهش ستاریخواه و همکاران (۱۳۹۵) با عنوان «ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده‌ی احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴» نشان داد:

«ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده‌ی احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴؛ بر اساس شاخص‌های عدم قطعیت آینده مشتمل بر تهدید، بازدارندگی و تعاملات بین‌المللی در هشت حوزه تهاجم نظامی (هوا - دریا)، نیابتی دولت‌محور و غیردولتی، براندازی نرم، تحریم همه‌جانبه، بی‌ثبات‌سازی داخلی، تنش مقطعی و نافرمانی، نفوذ و استحاله قابل دسته‌بندی است؛ که در آن مهم‌ترین ویژگی‌ها شامل استفاده از سلاح‌های نوین و فضای مجازی، نوع و ابزار تهدیدات

از نوع هوشمند (ترکیبی) و عرصه‌ی آن متمرکز بر جنگ اطلاعاتی -

امنیتی، فرهنگی و قومی و مذهبی است.

پژوهش فرزندوحی و همکاران (۱۳۹۶)، با عنوان «نفوذ فرهنگی و جایگاه آن در قرآن و عهدین»

نشان می‌دهد:

«آنان که مورد هدف و نفوذ فرهنگی قرار گرفتند، افراد

سست‌ایمان و بی‌بصیرت بودند و از همین نقطه موردتهاجم قرار

گرفتند».

موسوی نیا و باصفا، (۱۳۹۶) نیز در مقاله‌ای با عنوان «ریشه‌شناسی جنگ‌های فرهنگی در

خلیج‌فارس و جایگاه باستان‌شناسی در موازنه قدرت در منطقه» به ریشه‌شناسی جنگ فرهنگی

پرداخته‌اند و بیان کرده‌اند:

«قدرت‌های استعماری غرب و در رأس آن‌ها انگلستان، در راستای

بهربرداری مطلوب از پتانسیل‌های این آبراهه، به‌طور عمد تغییرات محسوسی

در جغرافیای سیاسی خلیج‌فارس به وجود آوردند. دامن‌زدن به اختلافات قومی،

زبانی و تحریف تاریخ منطقه، بخش مهمی از سیاست خارجی انگلستان در

خلیج‌فارس بود که بعدها توسط جمال عبدالناصر و همفکران او و به دنبال آن

توسط کشورهای تازه استقلال‌یافته حاشیه جنوبی خلیج‌فارس ادامه یافت. یکی

از ابزارهایی که در جنگ فرهنگی کشورهای غربی - عربی علیه ایران

مورد استفاده قرار گرفته است، باستان‌شناسی منطقه است. ورود اصطلاحات

جعلی به جای خلیج‌فارس در ادبیات علمی غرب و اهمیت یافتن حاشیه جنوبی

خلیج‌فارس نسبت به کرانه شمالی، تنها بخشی از دستاوردهای باستان‌شناسی

برای کشورهای عربی منطقه است».

یافته‌های پژوهش کارگران و هاشمیان، (۱۴۰۱) با عنوان «راهبردهای مدیریت فرهنگی -

اجتماعی پیامبر اکرم (ص) در مواجهه با یهودیان مدینه» نشان داد:

«دستیابی به استقلال فرهنگی و خنثی سازی و مقاوم سازی مسلمانان در مقابله

با جنگ فرهنگی دو راهبرد اساسی پیامبر بوده است. هریک از این راهبردها نیز

دارای تاکتیک‌ها و فن‌های خاصی است».

ریمون آرون اندیشمند روابط بین‌الملل جنگ را یک اقدام اجتماعی می‌داند که ناشی از اداره اجتماعات سیاسی سازمان‌یافته است که به‌منظور غلبه یکی بر دیگری تحقق می‌پذیرد (بیگدلی، ۱۳۷۳: ۴۵). جنگ پدیده در حال تکامل است که ابعاد و حالات گوناگون داشته و دوره‌های تکاملی متنوعی را طی کرده است (ستاری‌خواه و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۰). شناخت دقیق پدیده جنگ نیازمند شناخت فراگیر مفاهیم آن نظیر؛ اهداف، علل و به‌ویژه رویکرد کنشگران جنگ است. با گذر زمان، بازنگری در انگاره‌های قدیمی مربوط به جنگ و باز شکافی آن ضرورت و اهمیت می‌یابد (کرفلد، ۱۳۸۶: ۱۱). ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده‌ی احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران، بر اساس شاخص‌های عدم قطعیت آینده مشتمل بر تهدید، بازدارندگی و تعاملات بین‌المللی در هشت حوزه تهاجم نظامی (هوا - دریا)، نیابتی دولت‌محور و غیردولتی، براندازی نرم، تحریم همه‌جانبه، بی‌ثبات‌سازی داخلی، تنش مقطعی و نافرمانی، نفوذ و استحاله قابل دسته‌بندی است؛ که در آن مهم‌ترین ویژگی‌ها شامل استفاده از سلاح‌های نوین و فضای مجازی، نوع و ابزار تهدیدات از نوع هوشمند (ترکیبی) و عرصه‌ی آن متمرکز بر جنگ اطلاعاتی - امنیتی، فرهنگی و قومی و مذهبی است (ستاری‌خواه و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۷).

مبانی نظری

تحولات ایجادشده ناشی از تمرکز فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و نیز بی‌توجهی به ویژگی‌های یک محیط ایمن و آماده در برابر تهدیدات نظامی طی دهه‌های اخیر آسیب‌پذیری امروزی را در مواقع بحران افزایش داده است. براین اساس، برنامه‌ریزی به دنبال ارتقای کیفیت زندگی در همه شرایط، به‌ویژه در زمان بحران، است که راه دست‌یابی به این مهم از طریق شناخت اصول راهبردی به‌منظور کاهش آسیب‌پذیری در زمان بروز تهدیدات نظامی است (محمدی، ۱۴۰۰). موضوعات مرتبط با عوامل توان رزم و کاربردی کردن نقش این عوامل در جنگ‌ها می‌تواند ضریب به‌دست آوردن پیروزی در مقابله با دشمن قوی‌تر را افزایش دهد و این امر لزوم تبیین و توجه به این موضوع را از اهمیت بیشتری برخوردار می‌کند؛ بنابراین عوامل غیرفیزیکی

توان رزم است؛ اما عوامل غیرفیزیکی مؤثر در پیروزی در یک نبرد، نیز می‌تواند خسارت‌های جبران‌ناپذیری را به رزمندگان تحمیل کند (بشیری امیرآبادی، ۱۴۰۰). مهم‌ترین موضوعات هر نظام فرهنگی و دولت مستقل در جهان امروز، پیش‌بینی تهدیدها و مصون‌سازی ساختارها و عاملیت‌ها از هرگونه بحران‌آفرینی مهاجم و متخاصم است. اگر ابعاد فرهنگی - ارتباطی این دفاع غیرنظامی و غیرمسلح را برجسته سازند، با حوزه مهم امنیت فرهنگی-هویتی در ادبیات سیاست‌گذاری هم‌صدا می‌شود و مسائل مشترکی می‌یابند (امامی، ۱۴۰۰: ۱۱۹). فرهنگ، عناصر و اجزای آن، شامل اعتقادات، باورها و ارزش‌ها، ازجمله مؤلفه‌های تحکیم وحدت ملی است، به‌طوری‌که پیچیده‌ترین و مهم‌ترین مؤلفه امنیت ملی در هر کشور، امنیت فرهنگی است. برای کشورهایی مانند جمهوری اسلامی ایران که هویت ایرانی-اسلامی به‌عنوان یکی از منابع قدرت نرم آن محسوب می‌شود (بابالیان، ۱۳۹۳؛ زارع و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۵)، توجه به مؤلفه هویت فرهنگی اهمیت اساسی و ویژه‌ای دارد.

باتوجه به تهدیدات موجود علیه منافع جمهوری اسلامی ایران، اقدام انفعالی و عدم برنامه‌ریزی برای آینده و آینده‌پژوهی در این حوزه بسیار خطرناک و غیرمنطقی است و این شیوه تفکر باعث بروز مشکلاتی همچون ایجاد موانع جدی در مسیر ساخت فرهنگ‌سازمانی منعطف و منطبق با آینده، پرداختن صرف به مطلوب‌ها، عدم شناسایی نیازهای آینده و عقب ماندن از دشمنان و رقبا می‌شود. (طاهری، ۱۳۹۵: ۱۰۹). برخی از محققان حوزه فرهنگ براین باورند که تأثیر فرهنگ و خلق‌وخوی اقوام و ملت‌ها و همچنین نحوه اثرگذاری فرهنگ ملی، نه تنها بر سیاست خارجی و رفتار بین‌المللی، بلکه بر نحوه جنگ و دفاع هم تأثیرگذار است. این نظریه‌ها به این نتیجه می‌رسند که همه ملت‌ها حتی در جنگیدن نیز فرهنگ و سبک و سیاق خاص خود را دارند؛ یعنی در نحوه جنگیدن، در چگونگی تدوین یک استراتژی، روش خاص هر قوم و هر ملتی با فرهنگ دیگر متفاوت است. استانلی هافمن نیز معتقد است که فرهنگ و خلق‌وخوی هر ملتی بر رفتار سیاسی آن‌ها در عرصه سیاست جهانی، تأثیرگذار است (خراسانی، ۱۳۸۷)؛ بنابراین، امروزه، فرهنگ، توجه اهل سیاست را به خود جلب کرده است. این امر نه به این معناست که سیاست‌مداران، همیشه اهل فرهنگ‌اند. بلکه به این معناست که فرهنگ هم به‌عنوان ابزار سیاست، شناخته شده و هم به‌عنوان یک امر مطلوب اجتماعی که وظیفه دولت، ترویج و ارتقای آن است (تراسبی، ۱۳۸۲: ۱۷۲). رابطه‌ی میان متغیرها و

انگاره‌های فرهنگی و سیاست خارجی را می‌توان از سه طریق، مورد مطالعه قرار داد. نخست، شامل اعتقادات و اسطوره‌هایی می‌شود که به تجربه‌های تاریخی مردم یک کشور و رهبران و نیز نگرشی که آن‌ها نسبت به نقش و جایگاه جاری کشور خود به عرصه جهانی دارند ارتباط پیدا می‌کند. دومین رابطه، معطوف به تصاویر و برداشت‌هایی که نخبگان علمی، سیاسی و حتی عامه مردم، نسبت به سایر ملت‌ها، کشورها و سایر بازیگران عرصه سیاست خارجی مانند نهادهای بین‌المللی در پس ذهن خود می‌پروراند و درنهایت، سومین مورد فرهنگی، عادات، ایستارها و طرز تلقی‌ها نسبت به حل مشکلات به‌طور اعم و برخورد با اختلافات و منازعات بین‌المللی به‌طور اخص است (عبدالعلی، ۱۳۸۴: ۲۹۱). بخش عمده از عوامل تولیدکننده یا تقویت‌کننده قدرت نرم در یک واحد سیاسی، معطوف به حوزه فرهنگ و نظام ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی است. فرهنگ به‌عنوان مهم‌ترین منبع قدرت نرم، تلقی می‌شود. همواره جایگاه و موقعیت قدرت نرم (قدرت فرهنگی) یک کشور به میزان توانمندی‌ها و جذابیت‌های انگاره‌های فرهنگی آن (خراسانی، ۱۳۸۷)، وابسته است. جنگ آینده الزاماً تکرار جنگ‌های گذشته به تمامیت آن نیست، بلکه دارای شرایط و ویژگی‌های منحصر به فرد است؛ در ابعاد و ماهیت؛ اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، روانی و نظامی بروز می‌کند و از نظر ماهوی زمینی، هوایی، دریایی، فضایی و مجازی است (سلامی، ۱۳۸۶: ۳۶).

ایران جایگاه جغرافیای فرهنگی (ژئوکالچر) قانونی و مهمی در گستره تمدن ایرانی دارد. مطالعات مختلف نشان می‌دهند که بن‌مایه و ریشه بسیاری از آیین‌ها در این منطقه، معطوف به فرهنگ باستانی و کهن ایرانی است (ماکویی، ۱۳۹۵: ۷۵). در فرهنگ ایران‌زمین، آیین‌ها و جشن‌ها، فعالیت‌های نمادین، متعارف و مرسوم هستند که در اشکال، اهداف و زمان‌های خاصی برگزار می‌شود (آقاخانی بیژنی و محمدی فشارکی، ۱۳۹۹: ۲۵). آیین‌ها، جشن‌ها و مناسک مربوط به آن‌ها، به تثبیت جامعه و به‌نوعی بازسازی اخلاقی مثبت کمک می‌کنند و کارکردی اجتماعی وحدت‌آفرین در جامعه دارند؛ بنابراین وجود جشن‌ها و آیین‌ها با انجام فعالیت‌های نمادین، همواره سبب تقویت همبستگی، اتحاد مردم (در صورت‌های آشکار و پنهان)، افزایش اقتدار و مشروعیت، بازتولید جامعه، هویت ایرانی و حفظ فرهنگ ایرانی می‌شود و به همین دلیل است که چنین آیین‌ها و جشن‌هایی هر ساله انجام می‌شوند (آقاخانی بیژنی و محمدی فشارکی، ۱۳۹۹: ۲۵). آیین‌ها و اسطوره‌ها در نظم

اجتماعی و شکل‌دهی جهان‌بینی گروه‌های اجتماعی نقش دارند، بسیار مهم هستند و الگویی برای شناخت واقعیت به مردم می‌دهند (کیانی و سمیعی اصفهانی، ۱۳۹۶: ۵۹).

صلح، آرمانی بشری است که عمده‌تاً در قالب قلمرو، محدوده در جغرافیایی، فرهنگ و هویت کشورها و جوامع و تمدن‌ها معنا می‌یابد؛ بنابراین، در قوم‌نگاری صلح، تأکید بر جوامع، اجتماعات، افراد، نیازها و امنیت بشری و زندگی روزمره و نیازها و نفوذشان است؛ صلح به این معنی مبتنی بر چارچوب بومی است (ریچموند^۱، ۲۰۰۸: ۲۰۴). فرهنگ می‌تواند یکی از منابع قدرت ملی دولت‌ها باشد. دولت‌ها می‌توانند با همکاری بازیگران غیردولتی و فرهنگی، به‌خوبی حضوری قوی و مؤثر عناصر فرهنگی در نظام ملی و تعامل‌های خارجی را مدیریت کنند. پدیده‌های گوناگونی از ارتباطات فرهنگی میان ملت‌ها می‌تواند شکل بگیرد. مناسبات زبانی، قومی، جشن‌ها و تجارب مشترک تاریخی اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند. جایگاه دین و مناسک دینی در امور سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در درون و میان ملت‌ها و خارج از سرزمین‌های ملی و حتی مبادلات اقتصادی، راهی برای تعاملات فرهنگی و پنجره‌ای از ارزش‌های محلی و ملی باشد (نوروزی، ۱۳۹۲: ۲۹).

در فضای روابط فرهنگی بین‌المللی و دیپلماسی فرهنگی هر کشور به دنبال آن است که تصویر خود را در میان مردم دیگر جوامع مثبت و سازنده نشان دهد، به نظر می‌رسد جمهوری اسلامی ایران فاقد چنین ابزارهایی است. درعین حال که ایران دارای فرهنگ و تمدن چند هزارساله است و از طرفی جاذبه‌های متفاوت و جالب برای طبقات مختلف اجتماعی دارد، اما تاکنون کمتر به این موضوع مهم پرداخته شده است (قدمی و مصطفوی، ۱۳۸۸: ۶۳). یک الگوی مناسب برای کشور ایران جهت توسعه تعاملات فرهنگی مبتنی بر پدیده‌های جدید در عرصه جهان امروز مشاهده نمی‌شود (کاوسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۰). منظور اصلی از ایجاد و توسعه روابط فرهنگی این است که ملل مختلف جهان با شناختن فرهنگ‌های یکدیگر نسبت به هم احساس تفاهم و احترام بیشتری کنند و این تفاهم و احترام متقابل یک نوع همبستگی و علاقه معنوی میان آن‌ها ایجاد کند و همین امر موجب شود آن‌ها اختلافات سیاسی و اقتصادی خود را از طرق مسالمت‌آمیز حل کنند و کار به جنگ سرد و یا گرم نکشد (کاوسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۸). از سوی دیگر؛ با نگرش به تأکید فراوان حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه فرهنگ و همچنین «لزوم به صحنه آوردن

همه‌ی ظرفیت‌های نرم‌افزاری و منابع انسانی حوزه‌ی فرهنگی، بازمهندسی، بازآرایی و هم‌افزایی ساختار فعالیت‌ها و مدیریت‌های فرهنگی، به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین اولویت‌های کاری نظام فرهنگی کشور^۱ (ناظمی اردکانی و مرکبی، ۱۳۹۷: ۱۹۷) شناخت مسئله‌مند فرهنگ ایرانی و پاسداری از این فرهنگ و بستن راه‌های نفوذ آن در اولویت کار قرار گیرد.

روش تحقیق

درک صحیح از آینده، به کاوش در وضعیت گذشته و حال نیاز دارد. با بررسی آنچه در گذشته و حال اتفاق افتاده و جاری است، منجر به اکتشاف نتایجی می‌شود که اتفاقات آینده را رقم می‌زند. شناخت دقیق آنچه رخ داده است و شناخت بی‌طرفانه آن، گام مهم پژوهش را شکل می‌دهد. گام مهم دیگر؛ ارائه تصویر درست و منطقی از آینده؛ بدون هیجان‌زدگی، ایدئولوژی و تعصب‌ها است. مسئله‌محور دیدن آینده در نوع پژوهش بسیار مهم و حائز اهمیت است.

این تحقیق از نظر هدف از نوع تحقیقات بنیادی است. روش پژوهش از نوع روش پژوهش‌های کیفی است؛ و از فن فراترکیب سود برده است. فراترکیب؛ تحلیل کیفی یافته‌های تحقیقات گذشته است (بنچ و دی ۲، ۲۰۱۰)، فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های استخراج‌شده از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط و مشابه را بررسی می‌کند. در نتیجه، نمونه موردنظر برای فراترکیب، از مطالعات کیفی منتخب و بر اساس ارتباط آن‌ها با سؤال پژوهش تشکیل می‌شود (سهرابی و همکاران، ۱۳۹۰).

فراترکیب با فراهم کردن یک نگرش نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف به کشف موضوع‌ها و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با این روش، دانش جاری را ارتقاء داده و دید جامع و گسترده را نسبت به مسائل به وجود می‌آورد. فراترکیب مستلزم این است که پژوهشگر بازنگری دقیق و عمیقی انجام داده و یافته‌های کیفی مرتبط را ترکیب کند (زیمِر ۳، ۲۰۰۶).

۱ - بر اساس مفاد بند ۴ حکم مقام معظم رهبری در آستانه آغاز دوره جدید شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۳/۰۷/۲۶).

- Bench & Day^۲
- Zimmer^۳

بامطالعه تحقیقات انجام‌شده در حوزه نفوذ فرهنگی، ابعاد مختلف نفوذ فرهنگی از قبیل؛ شکل نفوذ فرهنگی، روش نفوذ فرهنگی، راه‌های نفوذ فرهنگی و همچنین راهکارهای مقابله با نفوذ فرهنگی مورد شناسایی قرار گرفت.

در گام بعدی برای اتخاذ راهبرد مناسب برای نفوذ فکری-فرهنگی ایران بر کشورهای دیگر مدل مناسب برای آینده پیشنهاد می‌شود.

برای تحقق اهداف پژوهش، تعداد ۳۲ مقاله با موضوع نفوذ فرهنگی به دست آمد که پس از بررسی اولیه تعداد ۱۷ مقاله مناسب این پژوهش تشخیص داده شد.

مرحله نخست. ساخت چارچوبی از کلیات پژوهش: بدین منظور مطالعه حاضر به دنبال پاسخ این سؤالات است:

۱- ابعاد نفوذ فرهنگی شامل شکل، روش و راه‌های نفوذ کدام‌اند؟

۲- راه کارهای مقابله با نفوذ فرهنگی کشور کدام‌اند؟

۳- مدلی برای نفوذ بیشتر فرهنگ ایرانی در کشورهای دارای اشتراکات فرهنگی کدام است؟
مرحله دوم. جستجو و انتخاب پژوهش‌های مرتبط: جستجوی اولیه و ثانویه با کلیدواژه‌ی «نفوذ فرهنگی»، در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ در پایگاه‌های مختلف اعم از سایت علوم انسانی، پایگاه مجلات تخصصی نور (Noormags)، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)، پایگاه سیویلیکا (Civilica) و به‌خصوص در گوگل انجام شد.

مرحله سوم. انتخاب معیارهای پژوهش: انتخاب مقالات بر اساس کلیدواژه‌های انتخابی و حذف مقالات غیر مرتبط انجام شد.

مرحله چهارم. دسته‌بندی مقالات و تحلیل یافته‌ها: در این مرحله مقالات دسته‌بندی و آمار توصیفی مقالات از حیث نویسندگان، جایگاه سازمانی نویسندگان، محل نشر مقالات و جایگاه علمی محل نشر بررسی و تهیه شد. یافته‌های مقالات بر اساس چکیده، بخش نتایج و نتیجه‌گیری مقالات مورد ارزیابی قرار گرفتند و دسته‌بندی شدند.

مرحله پنجم. بحث و نتیجه‌گیری: تحلیل ابعاد شناسایی شده و انتخاب مدلی برای ارائه نظریات

یافته‌های پژوهش و تحلیل بخش نخست) آمارهای توصیفی

پژوهش حاضر مؤلفه‌ی «نفوذ فرهنگی» را بررسی نموده است. به منظور شناسایی نفوذ فرهنگی ۱۷ مقاله مرتبط شناسایی و مورد ارزیابی قرار گرفت. جداول ۱ تا ۶ بیانگر یافته‌های این بخش از پژوهش هستند.

جدول ۱: مقالات نفوذ فرهنگی مورد مطالعه		
سال	نام نویسنده	عنوان مقاله
۱۴۰۱	حبیبی و همکاران	فهم ساختاری نفوذ فرهنگی نظام سلطه در نظام‌های سلطه ستیز
۱۴۰۰	سپهری و همکاران	مناسبات فرهنگی عامل نفوذ آمریکا در ایران
۱۴۰۰	خلف زاده و همکاران	راه‌های مقابله با نفوذ فرهنگی دشمن از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)
۱۴۰۰	روحی و همکاران	الگوی کاربست قدرت نرم در نفوذ فکری- فرهنگی غرب بر جریان روشنفکری دینی و نسبت آن با امنیت نرم ج.ا.ا.
۱۳۹۹	حسینی نژاد و ملکوتیان	چیستی و چرایی نفوذ فرهنگی نظام سلطه و راهکارهای مقابله با آن با تأکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری.
۱۳۹۹	ارجینی و حسینی نژاد	نفوذ فرهنگی: سازوکارهای اعمال نفوذ فرهنگی نظام سلطه با تأکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری
۱۳۹۹	زرگر و همکاران	نفوذ فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، چالش‌ها و راهکارهای مقابله با آن از دیدگاه مقام معظم رهبری (۱۳۶۸-۱۳۹۷)،
۱۳۹۹	عالیخانی و عالیخانی	رهیافتی بر تبیین نفوذ فرهنگی و عوامل آن با تأکید بر آیات قرآن و اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی،
۱۳۹۸	خانجانی	راه‌های مقابله با نفوذ فکری و فرهنگی در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی آیت‌الله خامنه‌ای
۱۳۹۸	حیدری و کمالی اطلس	تأثیر نفوذ فرهنگی غرب بر مؤلفه انسانی قدرت نظامی جمهوری اسلامی ایران
۱۳۹۶	خاتمی سبزواری و بقیعی	واکاوی مسئله نفوذ فرهنگی در کلام مقام معظم رهبری با تکیه بر آیات قرآن

شیوه‌ها و شگردهای نفوذ اجتماعی، فرهنگی؛ با تأکید بر نظریه استفاده و خشنودی و نقش شبکه‌های اجتماعی در نفوذ،	فولادی و بناکار	۱۳۹۶
نفوذ فکری و فرهنگی و چالش‌های امنیتی پیش رو با تأکید بر مصرف رسانه‌ای نوین در کشور	حمزه‌پور	۱۳۹۶
نفوذ فرهنگی و جایگاه آن در قرآن و عهدین	فرزندوحی و همکاران	۱۳۹۶
نفوذ فرهنگی؛ تأملاتی در شیوه‌های نفوذ در نهادهای آموزشی ایران از منظر اسناد لانه جاسوسی امریکا	قربی	۱۳۹۶
شناسایی عوامل نفوذ فرهنگی در تمایل افراد به نوع جدید زندگی زوجین (هم‌خانگی)	افراشته و فرمانفرمایی	۱۳۹۶
ابعاد نفوذ امریکا در ایران (۱۹۵۳-۱۹۷۹) و پیامدهای آن در شکل‌گیری روابط دو کشور پس از انقلاب اسلامی.	جعفری ولدانی و پیرهادی	۱۳۹۵
مأخذ: یافته‌های پژوهش		

آنچه برای انتخاب مقالات اشاره شده در جدول شماره ۱ مدنظر قرار گرفته شده، این است که در عنوان مقاله، واژه‌های «نفوذ فرهنگی» آمده باشد. از این رو فقط ۱۷ مقاله مرتبط و مناسب با هدف محققین به دست آمد. فراوانی مقالات بر اساس سال نشر در جدول شماره ۲ بیان شده است.

جدول ۲. سال نشر مقالات مورد مطالعه

سال	فراوانی	درصد فراوانی
۱۴۰۱	۱	۵/۹
۱۴۰۰	۳	۱۷/۷
۱۳۹۹	۴	۲۳/۵
۱۳۹۸	۲	۱۱/۷۷
۱۳۹۶	۶	۳۵/۳۰
۱۳۹۵	۱	۵/۹
جمع	۱۷	۱۰۰٪

مأخذ: یافته‌های تحقیق

مطابق آمار جدول شماره ۲ سال ۱۳۹۶ با شش مقاله، بیشترین درصد فراوانی در مقالات منتخب را به خودش اختصاص داده است.

مقالات مربوط به نفوذ فرهنگی بر اساس جایگاه علمی و وابستگی سازمانی نویسندگان بررسی شده‌اند و اطلاعات مربوطه در جدول شماره ۳ بیان شده است.

جدول ۳. مقالات بر اساس جایگاه علمی و وابستگی سازمانی نویسندگان مربوط به نفوذ

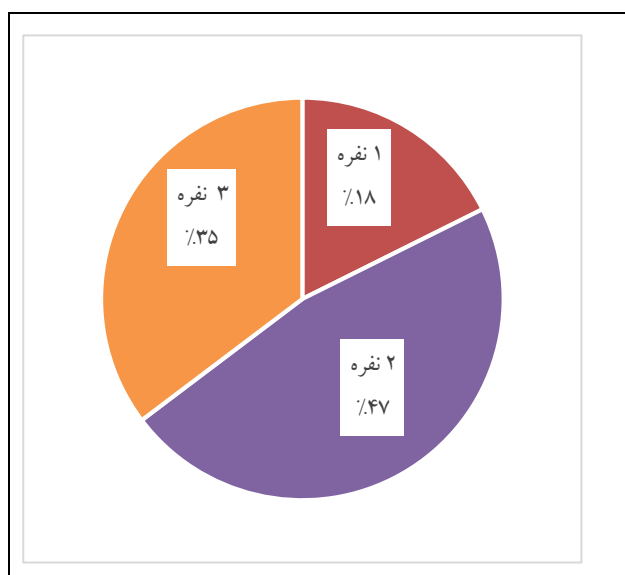
فرهنگی

وابستگی نویسندگان			درجه علمی نویسندگان		
درصد فراوانی	فراوانی	نام سازمان/دانشگاه	درصد فراوانی	فراوانی	درجه علمی
۳۷/۹۲	۱۴	دانشگاه‌های دولتی	۵/۴	۲	استاد
۱۶/۲۴	۶	دانشگاه آزاد اسلامی	۲۹/۷۱	۱۱	استادیار
۵/۴	۲	دانشگاه علوم انتظامی امین	۵/۴	۲	دانشیار
۵/۴	۲	دانشگاه عالی دفاع ملی	۵/۴	۲	هیئت علمی
۱۰/۸۱	۴	دانشگاه جامع امام حسین (ع)	۲/۷	۱	پژوهشگر
۵/۴	۲	دانشگاه پیام نور	۲/۷	۱	دکتر
۲/۷	۱	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی	۱۸/۹۲	۷	دانشجوی دکترا
۲/۷	۱	پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم	۵/۴	۲	کارشناسی ارشد
۲/۷	۱	پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی	۱۶/۲۱	۶	دانشجوی کارشناسی ارشد
۲/۷	۱	پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی	۵/۴	۱	دانشجوی کارشناسی
۸/۱	۳	نامشخص	۵/۴	۲	نامشخص
۱۰۰٪	۳۷	جمع	۱۰۰٪	۳۷	جمع کل

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۳ حاکی از آن است که ۲۹/۷۱ درصد از نویسندگان دارای درجه علمی استادیاری بودند و ۳۷/۹۲ درصد وابسته به دانشگاه‌های دولتی، نظیر؛ دانشگاه تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه رازی کرمانشاه، دانشگاه گرگان، دانشگاه فرهنگیان، دانشگاه معارف اسلامی و دانشگاه حکیم سبزواری هستند.

اطلاعات مربوط به گروه نویسندگان هر مقاله در نمودار ۱ بیان شده است.

نمودار ۱. گروه نویسندگان مقالات

نمودار ۱ نشان می‌دهد تعداد ۲ نفر نویسنده با فراوانی هشت، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. مقالات مورد مطالعه، توسط گروه‌های پژوهشی تهیه شده‌اند. روش تحقیق مقالات در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. انواع روش تحقیق مقالات		
روش تحقیق	فراوانی	درصد فراوانی
تحلیلی-توصیفی	۱۱	۶۴/۸
تاریخی	۲	۱۱/۷۶
تحلیل محتوا	۲	۱۱/۷۶

نظری تحلیلی	۱	۵/۹
پیمایشی	۱	۵/۹
جمع	۱۲	۱۰۰٪

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۴ نشان می‌دهد، عمده‌ترین روش مقالات تحلیلی-توصیفی با ۶۴/۸ درصد بیشترین فراوانی را داشته و مقالات از نوع کیفی بوده‌اند. مقالات مربوط به نفوذ فرهنگی بر اساس محل نشر و جایگاه علمی محل انتشار موردبررسی قرار گرفتند و محل چاپ مقالات و ارزش علمی آن‌ها در جدول ۵ بیان شده است.

جدول ۵. محل چاپ مقالات

درصد فراوانی	فراوانی	نوع مجله	
		درجه علمی	نام مجله
۵/۹	۱	علمی الف	فصلنامه
۲۳/۵۳	۴	علمی ب	
۲۹/۴۱	۵	علمی-پژوهشی سابق	
۵/۹	۱	علمی-ترویجی	
۱۱/۷۶	۲	علمی-تخصصی	
۱۷/۶۴	۳	نامشخص	
۵/۹	۱	علمی-ترویجی	ماهنامه
۱۰۰٪	۱۲	جمع	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

مطابق جدول ۵، تعداد ۱۶ مقاله در فصلنامه چاپ شده‌اند و ۵۸/۸۴ درصد آن‌ها مقالات علمی (علمی-پژوهشی) هستند.

بخش دوم) یافته‌های استنباطی

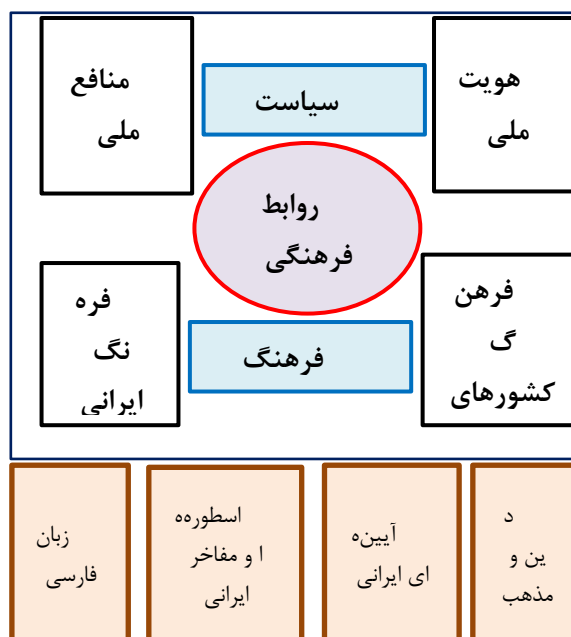
بر اساس یافته‌های پژوهش‌های مورد مطالعه ابعاد و راهکارهای نفوذ فرهنگی به دست آمد و این ابعاد دسته‌بندی شدند. اطلاعات دسته‌بندی شده مربوط به ابعاد مختلف و راهکارهای مقابله با نفوذ فرهنگی در جدول شماره ۷ آمده است.

جدول ۶. ابعاد مختلف و راهکارهای مقابله با نفوذ فرهنگی

شکل نفوذ فرهنگی	روش نفوذ فرهنگی	راه‌های نفوذ فرهنگی	راهکارهای مقابله
ساختار منعطف، پیچیده، چندوجهی و گسترده‌ای ابعاد وسیع و گسترده‌ای جدیت دشمنان نفوذ در جریان روشنفکری دینی ابعاد نفوذ؛ شامل، سه عرصه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی تدریجی و مستمر بودن افراد سست‌ایمان و بی‌بصیرت همه‌جانبه و دارای ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، نظامی و امنیتی تحول ساختار آموزشی و اداری	سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش تسلط بر نظام آموزشی تشکیل و تقویت نهادهای فعال جهانی دادوستدهای میان فرهنگی شایعه‌سازی ارعاب و القای نامیدی تحت تأثیر قرار دادن نیروی انسانی همسو کردن نیروی انسانی با اهداف نفوذ فناوری‌های روز و فضای مجازی رسانه‌های جهانی رسانه‌های ارتباط جمعی رواج اندیشه‌های لیبرالیستی تغییرات اقتصادی فساد اقتصادی تغییرات فرهنگی تغییرات اجتماعی	جنگ اعتقادی جنگ حقوق بشری جنگ فرهنگی تغییر در ارزش‌ها، باورها، هنجارها تضعیف ارزش‌های انقلابی انحراف در مناسک شیعه تخریب باورهای دینی تغییر سبک زندگی ترویج سبک زندگی غربی ترویج فرهنگ غربی بزرگ‌نمایی مشکلات اجتماعی ایجاد یأس و ناامیدی در جوانان تحریک احساسات و عواطف اعتماد و محرم اسرار پنداشتن سست کردن باورها و اعتقادات دینی	باور به نفوذ و تهاجم فرهنگی پذیرش نفوذ فرهنگی ترویج باورهای دینی شناخت فرهنگ اسلامی تعمیق مبانی فکری بازدارندگی اعتقادی گسترش فرهنگ اقامه نماز مدیریت فرهنگی فعالیت تشکیلاتی ابتکار عمل در امور فرهنگی دشمن‌شناسی شناخت مناسب از دشمن هوشیاری و عدم غفلت از دشمنی دشمن بصیرت و روشنگری تقویت فرهنگ ملی

تغییر در فضای نگرشی تغییر در فضای عینی	تحول در آرمان‌ها و ارزش‌های ملی و دینی ایجاد اختلافات قومی و مذهبی ترویج شبهات بی‌مبالاتی و ولنگاری فرهنگی و اخلاقی از خود بیگانگی فرهنگی تأکید بر شکاف‌های اجتماعی منفعل ساختن اقتضای اجتماعی مطالعه کردن فضای فرهنگ سنتی	تقویت بصیرت خواص تدوین نقشه پیشرفت ایرانی-اسلامی احساس مسئولیت برای ایجاد تمدن نوین اسلامی حضور فعال در فضای مجازی شناخت لوازم و موانع فعالیت‌های فرهنگی در کشور مبارزه و مقابله نفوذ فرهنگی مقابله با استحاله محافظت از خانواده
---	---	---

فرهنگ ایرانی شاخص‌هایی از جمله؛ نام سرزمین ایران، وطن‌دوستی ایرانیان، تاریخ و تمدن ایرانی، شعر و موسیقی، آیین‌ها و مراسم ملی، اسطوره‌ها، مفاخر ملی و مذهبی، علم و دانش با خود به همراه دارد که این وجوه از فرهنگ ایرانی در کشورهای مشترکات فرهنگی و در سطح جهان قابل فهم و درک عمومی جهانیان بوده و قابلیت گفتمان منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی دارد؛ از این رو، مدل زیر آینده‌ی اقتدار کشور را رقم می‌زند.

فرهنگ غنی ایرانی تضمین‌کننده‌ی صلح و آرامش و پایداری درازمدت کشور ایران است. فرهنگ ایرانی شاخص‌هایی نظیر؛ نام سرزمین ایران، وطن‌دوستی ایرانیان، تاریخ و تمدن ایرانی، شعر و موسیقی، آیین‌ها و مراسم ملی، اسطوره‌ها، مفاخر ملی، مذهب، علم و دانش را با خود به همراه دارد که این وجوه از فرهنگ ایرانی در کشورهای دارای مشترکات فرهنگی و در سطح جهان قابل فهم و درک عمومی جهانیان بوده و قابلیت گفتمان منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی را دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

گفتگوی بین‌ملت‌ها در برگزاری آیین‌ها بیشتر شده و افراد با همدیگر صحبت می‌کنند و گفتمان صلح و دوستی شکل می‌گیرد. افراد با کسانی که اختلاف دارند، نیز در این گونه مراسم‌ها، به‌دوراز اختلافات با دوستی و مهربانی رفتار و گفتگو کرده و کدورت‌ها را کنار می‌گذارند. عموماً مدل گفتگوها در مراسم‌ها و آیین‌های ملی که جهان‌شمول هستند، از نوع صلح‌آمیز، مهربانی و توأم به دوستی و آشتی با همه‌ی مردمان جهان است. انسجام فرهنگی در کشور باعث وحدت ملی، احساس تعهد و دل‌بستگی به وطن و ملت، احساس تعلق به سرزمین و احساس دفاع از سرزمین در برابر دشمنان می‌شود. این احساسات وقتی در ملت و مردمان یک سرزمین قوی باشد، مردمان سایر کشورها را وادار می‌کند که به این مردمان با دیده احترام بنگرند و در تعارض به چنین سرزمینی خودداری کنند.

نظام‌های سیاسی به‌منظور پرورش و تقویت وابستگی‌های سیاسی شهروندان به نظام حاکم، تقویت گرایش‌های گروهی، حس میهن‌پرستی، تسهیل در یادگیری سیاسی بعدی و ایجاد احساس تعلق بیشتر به جامعه سیاسی در نسل جدید، می‌کوشد تا ارزش‌های سیاسی را از طریق انجام آیین‌ها و برگزاری مراسم نمادین در مدرسه به نسل جدید منتقل سازد. مثل برپایی مراسم احترام به پرچم، خواندن سرود ملی و سرودهای میهنی، یادآوری خاطره قهرمانان ملی و تاریخی، برگزاری مراسم مذهبی و غیرمذهبی، نصب تصاویر رهبران سیاسی کشور بر دیوار، اطاعت از دستورهای معلم، مبصر و سرگروه و انجام فعالیت‌های فوق‌برنامه، بنابراین انجام آیین‌ها و مراسم نمادین به دو طریق مهم انجام می‌شود (مقصودی و علی پور، ۱۳۹۰):

الف) اجرای چنین آیین‌هایی از یک لحاظ احساس ترس آمیخته به احترام را نسبت به نهادهایی که انجام این آیین‌ها برای آن‌ها صورت گرفته برمی‌انگیزد و حس میهن‌پرستی و وفاداری او را نسبت به حکومت و جامعه سیاسی تقویت می‌کند.

ب) اجرای آیین‌ها و مراسم در مدارس آثار گروهی و جمعی دارد. سلام صبحگاهی بر پرچم یک نمونه از فعالیت‌های دسته‌جمعی محسوب می‌شود (اختر شهری، ۱۳۸۵، ۴۲۷).

ایران با داشتن هویت فرهنگی و عناصر فرهنگی چند هزارساله توان مقاومت بالایی برای مقابله با نفوذ و تهاجم را دارد؛ اما باید در مسیر مقابله با نفوذ و تهاجم از توانمندی‌های فرهنگ ملی سود برده شود.

همگرایی فرهنگی لازم با سایر کشورها، به‌خصوص با کشورهایی که اشتراکات فرهنگی و تاریخی وجود دارد، شکل بگیرد. ایجاد فضای دوستی و صلح و مبادله‌ی فرهنگی بین ایران و کشورهای هدف باعث تأمین بیشتر امنیت ایران می‌شود و جایگاه برتری در منطقه و جهان به دست می‌آورد.

سرمایه‌های فرهنگی ایران در توسعه فرهنگ ایرانی و صلح و دوستی و ایجاد امنیت در منطقه بسیار ارزشمند و مهم است. سرمایه‌های فرهنگی ایران اعم از آیین‌ها، شخصیت‌های تاریخی، ادبی و اماکن تاریخی در بهبود جایگاه ایران در مجامع بین‌المللی و منطقه‌ای نقش ارزنده‌ای ایفا می‌کند؛ بنابراین باید سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مناسب در ایجاد ارتباطات فرهنگی در منطقه صورت گیرد. هویت ملی ایران، می‌تواند یکی از پایه‌های صلح و اقتدار در منطقه باشد؛ زیرا این هویت ریشه در تاریخ و فرهنگ ملت‌هایی دارد که آن‌ها خود را از همین فرهنگ و هویت می‌دانند و با این اندیشه فرهنگی بیگانه نیستند.

فهم بی‌طرفانه در حوزه‌ی سیاست‌گذاری خیلی مهم و قابل‌انکاس است. اندیشیدن به آینده چالش‌هایی برای حاکمیت و سیاست‌گذاران در پی دارد؛ اما پژوهش برای درک درست آینده؛ دریچه‌های جدید و راهکارهای نوآورانه تازه‌ای پیش روی تصمیم‌گیران قرار می‌دهد که در نهایت بالندگی، رشد و توسعه کشور را به همراه دارد. آینده ایران در سایه همه‌ی حوزه‌های قدرتی اعم از سیاسی، روابط بین‌الملل، نظامی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی تداوم می‌یابد. ایران بدون توجه به

حوزه‌های اثرگذار نمی‌تواند برای مدت طولانی پایدار بماند؛ بنابراین سیاست‌گذاران و حکمرانان، باید توجه لازم و کافی را بر همه امور داشته باشند.

امروزه بی‌توجهی به فرهنگ می‌تواند حوزه‌های دیگر را با مخاطره جدی روبه‌رو سازد. از سوی دیگر فرهنگ یک کشور منحصر به بخشی از آن نظیر مذهب یا دین می‌شود، بلکه همه شئون را شامل می‌شود؛ بنابراین عناصر فرهنگی ایران باید به‌طور مرتب مورد توجه قرار گیرند و مورد احترام حکمرانان باشد. بی‌توجهی و یا کم‌توجهی به سایر حوزه‌های فرهنگی؛ نظیر اسطوره‌ها، زبان، ادبیات، آثار ملی، ... می‌تواند بحران جدی برای آینده کشور در پی داشته باشد.

اما این عناصر یک فرصت برای برون‌رفت کشور در روابط بین‌الملل نیز می‌تواند باشد. زمانی که کشورهای مورد هدف از عناصر فرهنگی تاریخی خود بیشترین بهره‌ی اقتصادی، گردشگری، روابط بین‌الملل را می‌برند، بی‌توجهی به فرهنگ ایرانی کاری شایسته نیست.

آینده کشور در سایه فرهنگ غنی ایرانی می‌تواند مشکلات و کمبودهای فعلی را جبران کند، اما لازمه این امر به برنامه‌ریزی و درایت مسئولین فرهنگی و سیاسی کشور وابسته است. آنچه پایداری درازمدت کشور ایران را در سایه صلح و آرامش تضمین می‌کند، فرهنگ غنی ایرانی است.

منابع

- ۱) آبخضر، اصغر. متفکر، حسین. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر مراسم و مناسبت‌های ملی در تقویت همبستگی و وحدت ملی با تأکید بر تربیت اجتماعی جوانان، **پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی**، سال چهارم، شماره ۹، صص ۱۴۲-۱۱۳.
- ۲) آقاخانی بیژنی، محمود. محمدی فشارکی، محسن. (۱۳۹۹). تحلیل کارکردهای اجتماعی آیین‌ها و جشن‌ها در شاهنامه، بر اساس نظریه امیل دورکیم، **جستارهای نوین ادبی**، دوره ۵۳، شماره ۲۱۰، صص ۴۶-۲۵.
- ۳) آل بویه، محبوبه. (۱۳۸۱). **چهارشنبه و آتش**، فردوسی، شماره ۳.
- ۴) احمدی، حمید. (۱۳۹۸). روابط فرهنگی ایران و تاجیکستان: زنده کردن خط نیاکان و چالش سیاست، **فصلنامه سیاست**، دوره ۴۹، شماره ۲، صص ۲۷۰-۲۴۵.
- ۵) اخترشهر، علی. (۱۳۸۵). **مؤلفه‌های جامعه‌پذیری سیاسی در حکمت دینی**، تهران، نشر سازمان انتشارات تبلیغات اسلامی.
- ۶) ارجینی، حسین. حسینی نژاد، بی‌بی‌راضیه. (۱۳۹۹). نفوذ فرهنگی: سازوکارهای اعمال نفوذ فرهنگی نظام سلطه با تأکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری، **نشریه معرفت**، سال ۲۹، شماره ۲۷۰، صص ۴۴-۳۳.
- ۷) اسفندیار، شهرام. بلباسی، میثم. (۱۳۹۸). راهبرد نفوذ دشمن و فرهنگ دفاعی جمهوری اسلامی ایران، **معرفت فرهنگی اجتماعی**، سال دهم، شماره ۴، صص ۱۲۴-۱۰۵.
- ۸) افراشته، مهری. فرمانفرمایی، تکتیم. (۱۳۹۶). شناسایی عوامل نفوذ فرهنگی در تمایل افراد به نوع جدید زندگی زوجین (هم‌خانگی)، **مدیریت فرهنگی**، سال یازدهم، شماره ۳۷، صص ۹۹-۱۰۸.
- ۹) اکبری، عابد. دهقان، حسین. آذری، منیره. (۱۴۰۰). **مفهوم‌شناسی نفوذ**، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
- ۱۰) امامی، سیدمجید. (۱۴۰۰)، از دفاع غیرعامل تا امنیت فرهنگی؛ سیاست‌ها و تدابیر موجود و مطلوب جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر سند پایه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، **مطالعات امنیت اقتصادی**، دوره ۲، شماره ۱، صص ۱۵۳-۱۱۹.

- ۱۱) الهویردی زاده، رضا. احمدی پور، زهرا. کریمی، مهدی. صفری، عبدالله (۱۳۹۵). تبیین رابطه بین توسعه یافتگی سرزمین با سازه‌های انسانی مستقر در فضای جغرافیایی با تأکید بر جغرافیای انتقادی و انسان‌گرا (مطالعه موردی: ایران)، **نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)**، دوره ۲۷، شماره ۱ تا صص ۱۸۶-۱۶۳.
- ۱۲) بابالیان، رادبین. (۱۳۹۳). امنیت فرهنگی در جامعه اسلامی از منظر نهج‌البلاغه، **پژوهش‌های اجتماعی اسلامی**، دوره ۲۰، شماره ۱۰۱، صص ۲۱-۵۰.
- ۱۳) بشیری امیرآبادی، حامد. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر ایمان در مقابله با تهدیدات نوین (مطالعه موردی جریان‌ات تکفیری)، **همایش تخصصی رصد تهدیدات نوین نظامی در گام دوم انقلاب اسلامی**، قم: مرکز آموزش علوین قم، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام.
- ۱۴) بوزان، باری. (۱۳۹۷). **مردم دولت‌ها و هراس**، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۱۵) بیگدلی، ضیاء (۱۳۷۳). **حقوق جنگ**، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- ۱۶) پورسعید، فرزاد (۱۳۸۶). **گوناگونی و انسجام ملی در جامعه ایرانی، فصلنامه مطالعات راهبردی**، شماره اول، صص ۳۳-۶۰.
- ۱۷) تراسبی، دیوید (۱۳۸۲). **اقتصاد و فرهنگ**، ترجمه کاظم فرهادی، تهران: نشر نی.
- ۱۸) جعفری ولدانی اصغر، پیرهادی محسن. (۱۳۹۵). ابعاد نفوذ امریکا در ایران (۱۹۷۹-۱۹۵۳) و پیامدهای آن در شکل‌گیری روابط دو کشور پس از انقلاب اسلامی. **فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام**، دوره ۶، شماره ۲، صص ۲۵-۱.
- ۱۹) جلالی فراهانی، غلام‌رضا (۱۳۹۰). **نگاهی به تهدیدات نوین و نقش بسیج در حوزه پدافند غیرعامل**، تهران: بوستان حمید.
- ۲۰) جواهردهی، علی (۱۳۹۴). جریان‌شناسی نفوذ و مصادیق آن از منظر قرآن، **کیهان**، شماره ۲۱۲۷۴.

- ۲۱) حبیبی، احمد رضا. استاد محمدی، جواد. برجسیان، رسول (۱۴۰۱). فهم ساختاری نفوذ فرهنگی نظام سلطه در نظام‌های سلطه ستیز، **فصلنامه مطالعات میان فرهنگی**، دوره ۱۷، شماره ۵۱.
- ۲۲) حسینی نژاد بی بی راضیه، ملکوتیان مصطفی (۱۳۹۹). چیستی و چرایی نفوذ فرهنگی نظام سلطه و راهکارهای مقابله با آن با تأکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری. **فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی**، دوره ۱۷، شماره ۶۰، صص ۷۱-۹۲.
- ۲۳) حمزه پور، علی (۱۳۹۶). نفوذ فکری و فرهنگی و چالش‌های امنیتی پیش رو با تأکید بر مصرف رسانه‌ای نوین در کشور، **آفاق امنیت**، دوره ۱۰، شماره ۳۵، صص ۱۵۶-۱۲۱.
- ۲۴) حیدری، دانیال. کمالی اطلس، مهدی (۱۳۹۸). تأثیر نفوذ فرهنگی غرب بر مؤلفه انسانی قدرت نظامی جمهوری اسلامی ایران، **دانش امنیتی**، سال پنجم، شماره ۱۰، صص ۱۴۳-۱۲۷.
- ۲۵) خاتمی سبزواری، سید جواد. بقیع، زهره (۱۳۹۶). واکاوی مسئله نفوذ فرهنگی در کلام مقام معظم رهبری با تکیه بر آیات قرآن، **فرهنگ در دانشگاه اسلامی**، سال هفتم، شماره ۲۵، صص ۵۷۲-۵۵۱.
- ۲۶) خانجانی، قاسم (۱۳۹۸)، راه‌های مقابله با نفوذ فکری و فرهنگی در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، **مطالعات قدرت نرم**، سال نهم، شماره ۲۰، صص ۳۰-۱.
- ۲۷) خراسانی، رضا (۱۳۸۷). جایگاه و نقش قدرت فرهنگی در سیاست خارجی و تأثیر آن بر روند تحولات جهانی، **علوم سیاسی**، دوره ۱۱، شماره ۴۱، صص ۷۲-۴۷.
- ۲۸) خلف زاده، رشید. خوزین، حسن. شریفی، منوچهر (۱۴۰۰). راه‌های مقابله با نفوذ فرهنگی دشمن از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، **مطالعات دفاع مقدس**، دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۱۸۱-۱۵۹.
- ۲۹) راوش، حمید (۱۳۹۵). قدرت بازدارندگی پدافند غیرعامل ایران در برابر تهدیدات دشمن، **پنجمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت پایه**. تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

- ۳۰) رمضان زاده، مجتبی. غیوری ثالث، مجید. احمدوند، علی‌محمد. آقایی، محسن. نظری فرخی، ابراهیم (۱۳۹۹). ارائه مدل مفهومی ارزیابی قدرت سایبری نیروهای مسلح با تأکید بر بعد بازدارندگی سایبری، **نشریه مدیریت نظامی**، دوره ۲۰، شماره ۷۸، صص ۹۲-۶۱.
- ۳۱) رمضان، مهدی. پرتوی، اصغر. عیوض‌زاده، حسن. جعفری، فرشید. (۱۳۹۸). سیاست‌گذاری فرهنگی جمهوری اسلامی ایران: پیشینه، الگوها و آسیب‌ها (با تأکید بر مفهوم مرجعیت)، **نشریه راهبرد اجتماعی فرهنگی**، ۸(۳): ۹۶-۶۹.
- ۳۲) روحی، مهدی. فیروزکوهی، مهدی. حسنی، حسین (۱۴۰۰). الگوی کاربست قدرت نرم در نفوذ فکری- فرهنگی غرب بر جریان روشنفکری دینی و نسبت آن با امنیت نرم ج.ا.ا، **فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم**، دوره ۱۱، شماره ۴، صص ۱۳۲-۱۰۳.
- ۳۳) روحی، مهدی. فیروزکوهی، مهدی. کریم زاده، علی. حمزه پور، علی. برزنونی، محمدعلی. صفری، ابراهیم (۱۴۰۱). چستی نفوذ فکری - فرهنگی، **فصلنامه آفاق امنیت**، دوره ۱۵، شماره ۵۴، صص ۲۴۵-۲۷۵.
- ۳۴) زرگر، علیرضا. اقبال، حدیث، شمولی، همت الله (۱۳۹۹). نفوذ فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، چالش‌ها و راهکارهای مقابله با آن از دیدگاه مقام معظم رهبری (۱۳۶۸ - ۱۳۹۷)، **مطالعات دولت پژوهی در جمهوری اسلامی ایران**، سال ششم، شماره ۴، صص ۵۵-۴۱.
- ۳۵) سپهری، یدالله. پندار، محمدحسین. ایری، فریا (۱۴۰۰). مناسبات فرهنگی عامل نفوذ آمریکا در ایران، **پژوهش‌های انقلاب اسلامی**، دوره ۱۰، شماره ۳۷، صص ۷۲-۵۳.
- ۳۶) ستاریخواه، علی. خادم دقیق، امیرھوشنگ. نصیرزاده، عزیز. میرسمیعی، سیدمحمد (۱۳۹۵). ماهیت صحنه جنگ ترکیبی آینده‌ی احتمالی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، **آینده‌پژوهی دفاعی**، دوره ۱، شماره ۱، صص ۴۴-۲۷.
- ۳۷) سلامی، حسین (۱۳۸۶)، **ماهیت استراتژی نظامی**، جزوه درسی، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۳۸) سلیمی، حسین (۱۳۸۵). **فرهنگ گرای، جهانی‌شدن و حقوق بشر**، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

- ۳۹) سهرابی، بابک. اعظمی، امیر. یزدانی، حمیدرضا. (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه مدیریت اسلامی با رویکرد فرا ترکیب، **نشریه چشم‌انداز مدیریت دولتی**، ۲(۶): ۲۴-۹.
- ۴۰) شمس، مجید. بختیاری وارسته، زهره (۱۳۹۴). گردشگری و آیین‌های باستانی در ایران، **نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی**، سال هفتم، شماره ۲۶، صص ۲۶۲-۲۴۳.
- ۴۱) طاهری هشی، علی. (۱۳۹۵). مختصات الگوی تهدیدات صحنه نبردهای آینده در سال ۱۴۰۴ با استفاده از روش نظریه داده بنیاد، **فصلنامه آینده پژوهی دفاعی**، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۲۷-۱۰۹.
- ۴۲) طالعی حور، رهبر. بهرامی، رستم (۱۳۹۶). راهبرد نفوذ ایالات متحده آمریکا و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری)، **نشریه مطالعات انقلاب اسلامی**، دوره ۱۴، شماره ۴۸، صص ۹۰-۷۱.
- ۴۳) عالیخانی، غلامرضا. عالیخانی، زکيه (۱۳۹۹). رهیافتی بر تبیین نفوذ فرهنگی و عوامل آن با تأکید بر آیات قرآن و اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی، **قانون یار**، سال چهارم، شماره ۱۶، صص ۴۰۶-۳۸۷.
- ۴۴) عطایی، فرهاد. واسعی زاده، نسیم سادات (۱۳۹۲). از روابط فرهنگی تا نظریه فرهنگی روابط بین‌الملل: مروری بر نقش فرهنگ در روابط بین‌الملل، **نشریه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی**، دوره ۵، شماره ۱۵، صص ۴۶-۱۹.
- ۴۵) غرایق زندی، داود، (۱۳۹۰). **درآمدی بر سیاست‌گذاری امنیت ملی**، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
- ۴۶) فرزندوحی، جمال. مهدی‌زاده، ماندانا. مبارکی، مریم (۱۳۹۶). نفوذ فرهنگی و جایگاه آن در قرآن و عهدین، **احسن الحدیث**، سال دوم، شماره ۴، صص ۱۱۵-۱۰۳.
- ۴۷) فولادی، محمد. بناکار، رؤیا (۱۳۹۶). شیوه‌ها و شگردهای نفوذ اجتماعی، فرهنگی؛ با تأکید بر نظریه استفاده و خشنودی و نقش شبکه‌های اجتماعی در نفوذ، **معرفت فرهنگی اجتماعی**، سال هشتم، شماره ۲، صص ۸۰-۵۵.

- ۴۸) قدمی، محسن. مصطفوی، حمید (۱۳۸۸). اهمیت فعالیت‌های فرهنگی در روابط بین‌الملل و ارائه مدل عملیاتی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، **نشریه مدیریت فرهنگی**، دوره ۳، شماره ۵، صص ۸۳-۶۱.
- ۴۹) قربی، سیدمحمدجواد (۱۳۹۶). نفوذ فرهنگی؛ تأملاتی در شیوه‌های نفوذ در نهادهای آموزشی ایران از منظر اسناد لانه جاسوسی امریکا، **پانزده خرداد**، شماره ۵۴، صص ۱۳۶-۹۵.
- ۵۰) قوام، عبدالعلی (۱۳۸۴). فرهنگ: بخش فراموش‌شده و یا عنصر ذاتی نظریه روابط بین‌الملل، **سیاست خارجی**، سال ۱۹، شماره ۷۴، صص ۳۰۴-۲۹۱.
- ۵۱) کارگران، ابراهیم. هاشمیان، سیدمحمدحسین. (۱۴۰۱). راهبردهای مدیریت فرهنگی - اجتماعی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در مواجهه با یهودیان مدینه، **معرفت فرهنگی اجتماعی**، سال سیزدهم، شماره ۵۰، صص ۲۶-۷.
- ۵۲) کرفلد، مارتین فان (۱۳۸۶). **تغییر ماهیت جنگ**، تهران: انتشارات موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- ۵۳) کرمی، علی (۱۳۹۵). **مفهوم‌شناسی نظری نفوذ**، تهران: مرکز مطالعات راهبردی تربیت اسلامی.
- ۵۴) کلانتری، فتح‌الله. خزلی، اکبر (۱۳۹۹). نقش مؤلفه‌های قدرت ملی در تحقق متعالی حکمرانی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، **آفاق امنیت**، دوره ۱۳، شماره ۴۷، صص ۸۰-۵۳.
- ۵۵) کیانی، امران. سمیعی اصفهانی، علیرضا (۱۳۹۶). بررسی نقش و کارکرد نمادهای مناسکی در همبستگی ملی در جمهوری اسلامی ایران، **رهیافت انقلاب اسلامی**، سال یازدهم، شماره ۴۱، صص ۷۰-۵۱.
- ۵۶) کاوسی، اسماعیل. احمدزاده، فرزانه. ستوده یگانه، داوود (۱۳۹۱). طراحی الگوی توسعه روابط بین فرهنگی در عصر جهانی‌شدن، **نشریه مدیریت فرهنگی**، دوره ۶، شماره ۱۷، صص ۱۶-۱.
- ۵۷) ماکویی، سویل (۱۳۹۵). جلوه‌های کارکردی صلح در آیین نوروز؛ ثبات، عدالت، رهایی، **فصلنامه فرهنگ مردم ایران**، شماره ۴۴، صص ۹۱-۷۵.

- ۵۸) محمدی، علی (۱۴۰۰). شناسایی تاکتیک‌های مقابله در برابر تهدیدات نظامی نوین مطالعه موردی (راهبرد کاهش آسیب‌پذیری)، **دومین همایش سراسری پیران‌ها و تهدیدهای فراروی انقلاب اسلامی در گام دوم**، تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام
- ۵۹) مقصودی، مجتبی. علی پور، جعفر. (۱۳۹۰). بررسی نمادها و آیین‌های مشروعیت بخش در برنامه‌های صداوسیما با تأکید بر مناسک مذهبی، **فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل**، دوره ۴، شماره ۱۴، صص ۷۷-۱۱۶.
- ۶۰) موسوی نیا، سیدمهدی. باصفا، حسن. (۱۳۹۶). ریشه‌شناسی جنگ‌های فرهنگی در خلیج فارس و جایگاه باستان‌شناسی در موازنه قدرت در منطقه، **مطالعات خلیج فارس**، سال دوم، شماره ۸، صص ۳۶-۴۷.
- ۶۱) ناظمی اردکانی، مهدی و مرکبی، سیدمحمدصادق. (۱۳۹۷). واکاوی الگوی مدیریت راهبردی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. **مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی**، دوره ۲، شماره ۶، صص ۱۹۵-۲۲۴.
- ۶۲) نامیان، فاطمه. عشایری، طاها. صالحی، حوریه سادات. سیفی، محمدرضا. (۱۳۹۹). خون بس در فرهنگ سنتی ایران: تحلیل کارکردگرایانه از منظر دورکیم، **فرهنگ مردم ایران**، شماره ۶۰، صص ۱۳۰-۱۰۷.
- ۶۳) نوروزی، حسین (۱۳۹۲). **ایران و ظرفیت‌های فرهنگی اکو**، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- ۶۴) نولان، پاتریک. لئسکی، گرهارد. (۱۳۸۶). **جوامع انسانی (مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی کلان)**. ترجمه ناصر فکوهی، چ ۳، تهران: نشر نی.
- ۶۵) نویدنیا، منیژه (۱۳۸۲). درآمدی بر امنیت اجتماعی. **فصلنامه مطالعات راهبردی**، شماره اول، صص ۷۶-۵۵.

۶۶) یوسف وند، یعقوب. کاظمی زند علی، اصغر. طاهری، ابوالقاسم. ابطحی، سیدمصطفی (۱۳۹۸). اثربخشی به سیاست‌گذاری دفاعی جمهوری اسلامی ایران؛ در پرتو کاربری منابع فرهنگی قدرت نرم، **نشریه مدیریت نظامی**، دوره ۱۹، شماره ۷۳، صص ۲۸-۵۵.

۶۷) Bench, S. & T. Day. (2010). The User Experience of Critical Care Discharges: A Meta-Synthesis of Qualitative Research. *International Journal of Nursing Studies*. ۴۷(۴): ۴۸۷-۴۹۹.

۶۸) Zimmer, L. (2006). Qualitative Meta-synthesis: a Question of Dialoguing with Texts. *Journal of Advanced Nursing*. 53(3). 311-318.

۶۹) Richmond O.P. (2016). Peace in international relations yheory. In: Richmond O.P., Pogodda S., Ramović J. (Eds). *The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches to Peace*. Palgrave Macmillan, London. doi: 10.1007/978-1-137-40761-0_5

۷۰) Nye, joseph (۲۰۰۲), *Soft Power*, New York: public affairs.

Pathology of the country's cultural influence; using meta-combination method

Abstract

The notion of defense and security depends on many areas including political affairs, International Relations, economic issues, social and cultural norms, etc. The threats of cultural issues, can make the national security vulnerable. The purpose of this study is The purpose of this study is the pathology of Cultural infiltration. Our research applies a qualitative method and it follows a fundamental goal, furthermore, it has an analytical and descriptive content. Its process is ultra combination. Our approach is futuristic. We have analyzed 17 qualitative articles about "cultural infiltration" and their main ideas have been categorized in 3 areas as: "the format of cultural infiltration", "the method of cultural infiltration" and "the ways of cultural infiltration" and as a result, the strategies to resist the cultural infiltration have been offered. The future of the country in the shadow of Iran's rich culture can compensate for the current problems and deficiencies, but this depends on the planning and tact of the country's cultural and political officials. What guarantees the long-term stability of Iran in the shadow of peace and tranquility is the rich Iranian culture.

Key Words: Cultural infiltration, Cultural security, Soft Power, Cultural